

Internet algoritmalarındaki tehlikenin farkında mısınız?

Yazar: Mehmet Gün / 26 Kasım 2024, Salı / Oda: Siyaset

“Birgün’den Uğur Koç, Google’un Türkiye’de bağımsız gazeteciliğe engel olduğunu ileri sürdü. Bu haberin demokratik hukuk devletini ve halkın haber alma özgürlüğünü korumakla görevli makamlarda ve kanaat önderlerinde alarm zilleri çaldırması gerekiyor.”

[Seyahat önerileri](#)

Geçenlerde Birgün’den Uğur Koç, Google’un Türkiye’de bağımsız gazeteciliğe engel olduğunu, Google Türkiye’nin algoritmasının, bağımsız haber sitelerine erişimi dramatik şekilde aşağı çektiğini, Birgün, Gazete Duvar, Halk TV ve T24’ün internet sitelerinde yüzde 80’e yakın trafik kaybı meydana geldiğini söyleyerek, halkın haber alma hakkında darbe vurulduğunu **ileri sürdü**.

Bu haberin demokratik hukuk devletini ve halkın haber alma özgürlüğünü korumakla görevli makamlarda ve kanaat önderlerinde alarm zilleri çaldırması gerekiyor.

Habere erişimde Google tekeli

Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Abdulkadir Uraloğlu; Türkiye nüfusunun yüzde 86,5’inin internet, yüzde 67,4’ünün sosyal medya kullanıcısı ve yüzde 93,8’inin mobil bağlantı sahibi olduğunu **bildirmiş**.

Internet arama motorları içinde Google açık ara önde ve neredeyse tek başına tekel durumunda. Pazar payı 2015’te yüzde 93 iken 2020’de yüzde 85’e düşmüş olsa da Google, arama motorları içinde açık ara “hâkim durumda lider”. Nitekim ABD Adalet Bakanlığı da rekabeti bozduğu gerekçesiyle Google’ın sahibi Alphabet şirketini parçalayarak **ayrı şirketlere ayırmak istiyor**.

Dolayısıyla halkın yüzde 86,5’inin internette nereye erişeceğine, hangi içeriği göreceğini ve nasıl kanaat oluşturacağını büyük oranda arama algoritması ile Google belirliyor. Tehlike de burada başlıyor.

[Seyahat önerileri](#)

Internet en güvenilen haber kaynağı

Daha vahimi ise halkın interneti en güvenilir haber kaynağı olarak görmesi.

Gerçekten de Marketing Türkiye 2013 ve 2016 yıllarında Türk medyasına duyulan güvenin azalmaya devam ettiğini, sosyal medyanın daha güvenilir bir haber kaynağına dönüştüğü **bildiriyor**. Xsights araştırma şirketi de 2018 yılındaki **araştırmasına** dayanarak "İnternetin, yüzde 40,8 ile en güvenilir haber kaynağı konumunda olduğunu" tespit ediyor.

Algoritmalar özgürlük mü esaret mi?

Bilişim, iletişim ve internet teknolojilerindeki baş döndürücü ilerlemeler, isteyen herkesi birer yayıncı yaparken, herkese istediği içeriğe istediği zaman ve yerden erişme imkânı veriyor. Bu, halkın haber alma, kanaat oluşturma ve kanaatini yayma hakkını, 30 sene önce hayal edilemeyecek seviyelere çıkardı.

Fakat bu teknolojiler bireylerin her hareketini ve davranışını kestirilebilir hale getirdi. Bir kişinin harcamalarından, ne kadar varlıklı olduğu, ne zaman neye ihtiyaç duyduğu, paylaşımlarından da günün herhangi bir anında ne tür bir ruh ve duygu hali içinde olduğu, ne gösterilirse nasıl davranacağı ve hatta seçimlerde hangi görseli görürse hangi politikacıya oy vereceği isabetle kestirilebiliyor.

Her ne kadar kişisel verilerin korunması gibi yeni bir hukuk türü oluştu ise de anonimleştirilmiş verilerden yola çıkarak kesinlikle yasak veya gizli tutulması şart olan kişisel verileri kestirmek mümkün.

İşte bütün bu imkanları sağlayan bilgi iletişim sistemleri, on milyonlarca satırdan oluşan işlem kodları ile milyarlarca değişik parametreden oluşan algoritmalarla çalışıyor. Şirketler ticari sırları olduğu gerekçesi ile algoritmalarına ilişkin bilgileri kamuoyu ile paylaşmazlar. 2016 yılında Facebook'un 61 milyon satır algoritması olduğu tahmin edilmekteydi. ChatGPT3 modeli 175 milyar parametreye sahipti. Makine ve dil öğrenmesiyle algoritmalar, yeni verileri kendi parametre bilgilerine kendiliğinden ekleyerek öğrenirler. Kendi yazılım kodlarını da geliştirip değiştirebilir olduklarında, algoritmalar kendi başlarına hareket edebilir olacaklar.

Algoritmalar, milyonlarca kaynaktan yüklenen içerikleri kişinin özgürce ne istediğine göre değil, ne yapması ve nasıl davranması arzu edildiğine göre, sadece ticari amaçlarla değil siyasi ve askeri amaçlarla düzenlenebilirler. Kullanıcılar özgürce içerik seçtiklerini düşünürken aslında algoritmalara esir olurlar. "Teşbihte hata olmaz" derler; insan toplulukları, bütün bunlara hâkim olan şirketlerin yönettikleri sürüler haline dönüştürüldü denilse yeridir.

Google'un Türkiye algoritması iktidar yanlısı

İşte bu şartlarda Uğur Koç'un haberini Uluslararası Basın Enstitüsü'nün (IPI – International Press Institute) 2 Mart 2021'de yayınladığı, Türkiye Dijital Medya **raporu** ile birlikte bir kere daha gözden geçirmek, iktidar yanlısı medyada yer bulmayı sadece bir kısım bağımsız ve muhalif medyada yer verildiğini de not etmek gerekiyor.

Uğur Koç'un güncel haberi, IPI'nın 2021 yılındaki raporu ile birlikte değerlendirildiğinde, Google'un uzun zamandır halkı iktidar yanlısı medyaya yönlendiriyor olabileceğini ortaya koyuyor. Rapordan aşağıdaki aynen alıntılarımız tespitler şöyle diyor:

"[...] Google, en yüksek arama hacmine sahip olan haberlerle ilgili aramalarda kullanıcıların yüzde 90,6'sını üç adet iktidar yanlısı haber kuruluşuna yönlendiriyor! Farklı bir algoritmaya sahip olan Google Haberler ise iktidar medyasına yüzde 73,8, bağımsız medyaya ise yüzde 26,2 oranında yer veriyor.

Türkiye'deki algoritmik tercihleri, diğer ülkelerdeki standartlarından farklı işleyen Google, Türkiye'deki kullanıcılara haber kaynakları konusunda ABD'deki gibi daha geniş ve güvenilir bir menü sunmadığı gibi aynı zamanda, iktidar medyasının, demokratik toplumu hedefleyen nefret söylemi ve dezenformasyon içeriklerinin sesini artırmayı sürdürüyor.

YouTUBE'un öneri algoritması, iktidar yanlısı medyanın videolarını izleyenleri, büyük ölçüde bir yankı odasında tutarken bağımsız yayıncıları izleyenleri, sık sık iktidar medyasının videolarına da yönlendiriyor. Örneğin bağımsız medya kuruluşları Medyascope'un ve Oda TV'nin çok izlenen videolarını izleyenleri Google, iktidar yanlısı videolara yönlendiriyor. Buna karşın Yeni Şafak'ın iktidar yanlısı videosunun izleyenleri ise Yeni Şafak'ın diğer videolarına yönlendiriliyor."

Sosyal medyadaki genel tehlike

IPI raporundan aşağıya aldığımız ibarelerde diğer sosyal medya mecraları için söylenenler de dikkate alınınca, sosyal medya algoritmalarının halkın haber alma özgürlüğüne karşı ne kadar büyük bir tehlike oluşturduğu kısmen tahmin edilebilir:

"Bağımsız medya yöneticileri, dijital trafiklerinin çoğunun sosyal medya ve arama motoru kaynaklı olduğunu, Google'ın tık avcılığını teşvik ettiğini, Facebook'un "sahtekârları ve trolleri" kayırdığını, X'in (Twitter) Türkçe haber yayıncılarına içeriklerini yeterince gelirleştirme imkânı vermediğini düşünüyorlar."

Algoritmalara esir zombiler olduk

Halkın güvenilir haber almak ve sosyalleşmek için yöneldiği Google ve diğer arama motorlarının içerik arama ve önerme algoritmaları haber alma özgürlüğünü yakından ilgilendirir.

ABD de dahil gelişmiş ülkelerde, sosyal medyada yanlış ve bilinçaltı içerikler yayılarak, seçmenlerin kanaatinin etkilendiği tartışılmaktadır. Sosyal medya kontrolü imkânsız, önüne geleni yutan devasa bir canavara dönüşmüştür. Öyle ki yanlış ve yanıltıcı bir haber, anında milyonlara ulaşabilir, kamuoyunu anında harekete geçirebilir. Nitekim İngiltere’de yalan bir haberin sosyal medyada hızla yayılması üzerine çıkan göçmen karşıtı gösteriler ve taşkınlıklarla ülkenin kamu düzeni sarsıldı.

Hemen herkesi içerik üreticisi yaparak ifade özgürlüğünü tarihte görülmemiş seviyelere çıkararak bu devasa canavar, yanlış ve yanıltıcı bilgi yayarak halkın haber alma hakkını, halk farkında olmadan elinden almaktadır. Sosyal medya algoritmaları, kendini özgür sanan ancak beyinleri ve algıları teslim alınmış olan halkı, adeta canlı robotlara, diğer bir deyişle zombilere dönüştürmektedir.

Vatandaş cezalandırma, algoritmaları düzenle

Elektronik oylama konusundaki şüpheli ve muhalif görüşlerini sosyal medya hesabından “keskin sirke küpüne zarar” sözlerle ifade eden Nasuh Mahruki “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçlamasıyla “paylaşımları kamu barışını bozma potansiyeli taşıdığı değerlendirilmiştir” gerekçesi ile tutuklandı.

Mahkûm olsa alacağı cezanın muhtemelen yatarı olmayan Nasuh Mahruki tutuklandığı halde, esas yayma işlemini otomatik olarak gerçekleştiren Google’un algoritması hakkında inceleme veya soruşturma yapıldığı açıklanmadı. Etki ajanlığı gibi oldukça muğlak bir kanun çıkarmaktan sonra vazgeçen yasa koyucular ise haber alma hakkını milli iradeyi fesada uğratabilecek kadar ihlal edebilen algoritmalar konusunu sağlıklı bir zemine oturan düzenleme yapmadılar.

Yapay zekâ algoritmaları yasası

Türkiye bir an önce yapay zekâ algoritmalarını düzenleyen bir yasa çıkarmalıdır. Bu hususta Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki (TBMM) ve Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi’ndeki çalışmalar hızlandırılmalı ve en kısa zamanda Türkiye’nin gerçeklerine uygun bir kanun tasarısı ortaya çıkarılarak kamuoyunda tartışmaya açılmalıdır.

Kanun tasarısı, halkın doğru haber alma hakkını güvenceye alırken, sosyal medya mecralarının algoritmalarının yalan, yanlış, yanıltıcı ve kamuoyunun kanaatini fesada uğratmasını (manipüle etmesini) önleyen ciddi düzenlemeler getirmelidir. Yetkili merciler, sosyal medyada paylaşılan içeriklerinden önce, bunları vatandaşın gözüne sokan algoritmaları denetim altına almalıdır.

Türkiye, sosyal medyaya girdiği veya yaydığı içeriklerden dolayı vatandaşını tutuklamak veya cezalandırmak yerine, girilen içeriğin doğru olup olmadığını çağdaş teknolojilerle anında tespit ederek başkalarına aktarmayı önleyecek bir sistem kuralmalıdır.

AB’nin yapay zekâ yasası örnek

Bilindiği üzere Avrupa Birliği (AB) yakın zamanda bir Yapay Zekâ Yasası çıkararak, yapay zekâ teknolojilerinin güvenli, etik ve insan haklarına uygun bir şekilde geliştirilmesini ve kullanılmasını hedefleyen kapsamlı düzenlemeler getirdi.

İnsan haklarını, etik değerleri ve kullanıcı güvenliğini ön planda tutan yasa, yapay zekâ teknolojilerinin sorumlu bir şekilde kullanılmasını amaçlıyor.

Yasa, yapay zekâ sistemlerini, risk düzeylerine göre dört kategoriye ayırıyor. İnsan haklarını ihlal etme riski yüksek olan, örneğin insan davranışlarını manipüle eden sistemler tamamen yasaklanıyor, kamu hizmetleri, eğitim, istihdam, sağlık, hukuk ve altyapı gibi kritik alanlarda kullanılan yüksek riskli sistemler için sıkı güvenlik, şeffaflık ve denetim uygulanmasını, sohbet botları gibi düşük riskli sistemlerde kullanıcıyı bilgilendirme yükümlülüğü getirilmesi öngörülüyor.

Tarafsızlık ve anlık blockchain doğrulaması

Türkiye’nin yapacağı algoritma yasası, sosyal medya mecralarında yurtdışındaki servis sağlayıcılara bağımlı olduğunu dikkate almalı; yapay zekâ yasasındakilere ilaveten bir yandan kamuoyunun denetimine açık nesnellik ve şeffaflık zorunluğu, diğer yandan da önerilen içeriklerin blockchain ve benzeri teknolojilerle değişik kaynaklardan anında doğrulanması veya aynı konuya farklı yönlerden bakan içerikle birlikte servis etme zorunluğu getirilmeli. Mecralar, açıkça yanlış ve yanıltıcı içerikleri kullanıcılara önermeden önce doğrulamak zorunda olmalı.

Bununla birlikte yanlış veya yanıltıcı olsa bile bireylerin diledikleri içeriği kendi aralarında istedikleri gibi iletme hakkı güvenceye alınmalı. Bu tür bire bir iletişimlerin tam gizliliği sağlanmalı, mecrsa sahipleri veya başkalarının erişimi kesin olarak engellenmeli. Birebir iletişime erişim, yetkili yargı mercilerinin önceden izin vermesi şartına tâbî olmalı.

40 katır mı 40 satır mı?

Yurtdışından ve yabancı kaynakların hâkim olduğu sosyal medyanın getirdiği tehlikeden ülkemizi korumak için en başta yerel ve geleneksel medyadaki kutuplaşmayı ve tarafsızlığı sona erdirmeli, yazı işleri (editorial) bağımsızlığını güvenceye almalı, yerel medyayı en güvenilir kaynak haline getirmeliyiz. Bunu sağlamadan özelleştirilmiş haber ve bilgiye anlık erişime imkânı veren internet ve sosyal medyaya halkın yönelmesi, yurtdışından yönetilen türlü amaçlı algoritmalara esir olması ve milli iradenin yönlendirilmesi kaçınılmazdır.

Bu konuda hem haber alma özgürlüğünü güvenceye almak hem de bunu anlık sağlayan internet ve sosyal medyayı düzenlemek gerekmekte fakat birbiri ile çelişen bu iki konuda kantarın topuzunu dengeye oturtmak oldukça zor. Bir yandan halkın özgürce haber almasını sağlamak diğer yandan halkın haber alma kaynaklarını sansürlemek gibi bir dilemma (ikilem) söz konusu.

Yanlış ve yanıltıcı olduğunu bilmediği bir içeriği yaymaktan dolayı vatandaşa ceza vermek doğru değil. Fakat yayılması önlenmediği takdirde yanlış ve yanıltıcı bilgi ile halka büyük zararlar verilebilir. Yani ya 40 katır ya da 40 satır meselesi ile karşı karşıyayız.

Bu durumda yapılabilecek en iyi şey, kapsamlı bir yapay zekâ algoritmaları yasası çıkarmak, kullanıcılara önerilen içeriklerin blockchain teknolojisi ile iktidarın etkisi olmayan kaynaklardan doğrulamak, mecra algoritmalarını nesnellik, şeffaflık ve hesapverirlik esaslarına tabi tutmaktır.

Türkiye'nin çağdaş bir algoritma yasasına en kısa zamanda kavuşmasını diliyorum.